

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное учреждение
высшего профессионального образования
"Казанский (Приволжский) федеральный университет"
Отделение татарской филологии и культуры имени Габдуллы Тукая

УТВЕРЖДАЮ

Проректор по образовательной деятельности КФУ

Проф. Таюрский Д.А.

_____ 20__ г.

подписано электронно-цифровой подписью

Программа дисциплины
Фонетика, орфоэпия Б3.В.3.1

Направление подготовки: 050100.62 - Педагогическое образование

Профиль подготовки: Образование в области родного (татарского) языка и литературы

Квалификация выпускника: бакалавр

Форма обучения: на базе СПО

Язык обучения: русский

Автор(ы):

Хадиева Г.К.

Рецензент(ы):

Галиуллина Г.Р.

СОГЛАСОВАНО:

Заведующий(ая) кафедрой: Харисов Ф. Ф.

Протокол заседания кафедры No ____ от " ____ " _____ 201__ г

Учебно-методическая комиссия Института филологии и межкультурной коммуникации
(отделение татарской филологии и культуры имени Габдуллы Тукая):

Протокол заседания УМК No ____ от " ____ " _____ 201__ г

Регистрационный No 902313216

Казань
2016

Содержание

1. Цели освоения дисциплины
2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы
3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля
4. Структура и содержание дисциплины/ модуля
5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения
6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов
7. Литература
8. Интернет-ресурсы
9. Материально-техническое обеспечение дисциплины/модуля согласно утвержденному учебному плану

Программу дисциплины разработал(а)(и) доцент, к.н. (доцент) Хадиева Г.К. кафедра татарского языкознания отделение татарской филологии и культуры им.Г.Тукая , Gulfiya.Khadieva@kpfu.ru

1. Цели освоения дисциплины

Целями освоения дисциплины (модуля) "Фонетика, орфоэпия" являются 1) формировать общих представлений о звуковой стороне родного языка, последовательное и всестороннее изучение особенностей татарского произношения в его коммуникативных и территориальных разновидностях; 2) рассмотреть фонетического строя современного татарского языка как системы разно уровневых функциональных единиц, которые используется в различных коммуникативных целях.

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы высшего профессионального образования

Данная учебная дисциплина включена в раздел " Б3.В.3 Профессиональный" основной образовательной программы 050100.62 Педагогическое образование и относится к вариативной части. Осваивается на 3 курсе, 5 семестр.

Федеральный государственный образовательный стандарт по направлению подготовки 050100.62 - "Педагогическое образование" (татарский язык и литература) на базе СПО предусматривает изучение дисциплины "Фонетика, орфоэпия" в составе профессионального цикла, его базовой части, профиль: Профиль: Педагогическое образование: образование в области родного (татарского) языка и литературы)

Дисциплина занимает важное место в системе курсов, ориентированных на изучение основного языка.

Для освоения данной дисциплины необходимы знания, полученные обучающимися в средней общеобразовательной школе, в частности, они должны иметь общее представление о языке, о звуках, звуковых изменениях, алфавите. Большое значение приобретают и знания, полученные в процессе одновременного с изучением данной дисциплины курса введения в языкознания.

Курс "Фонетика, орфоэпия" является основой для курсов морфологии, лексикологии, синтаксиса современного татарского языка, татарской диалектологии и др.

Форма отчётности - экзамен в 5 семестре.

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

В результате освоения дисциплины формируются следующие компетенции:

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК - 1 (общекультурные компетенции)	владением культурой мышления, способностью к обобщению, анализу, восприятию информации, постановке цели и выбору путей ее достижения
ОК - 3 (общекультурные компетенции)	способностью понимать значение культуры как формы человеческого существования и руководствоваться в своей деятельности базовыми культурными ценностями, современными принципами толерантности, диалога и сотрудничества.
ОК - 6 (общекультурные компетенции)	способностью логически верно выстраивать устную и письменную речь.

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОПК - 3 (профессиональные компетенции)	владением основами речевой профессиональной культуры
ОПК - 6 (профессиональные компетенции)	готовностью к взаимодействию с учениками, родителями, коллегами, социальными партнерами.

В результате освоения дисциплины студент:

1. должен знать:

- определение и описание предмета фонетики, ее связь с другими науками;
- методы исследования, применяемые в фонетике;
- понятие литературного произношения и орфографической нормы;
- классификацию гласных звуков в татарском языке;
- классификацию согласных звуков в татарском языке;
- чередование звуков, проблема нейтрализации фонем;
- модификации фонем в потоке речи: ассимиляцию, аккомодацию, элизию;
- функции слога в речи;
- составные части слога, типы слогов, структура слога, теории слога в применении к татарскому языку;
- понятие ударения: словесное, тактовое, фразовое;
- виды и степени словесного ударения в татарском языке, факторы, определяющие место ударения;
- определение интонации, ее аспектов и функций;
- логическое ударение;
- основные принципы орфографии.

2. должен уметь:

- записывать слова татарского языка в фонематической и фонетической транскрипции, указывая с помощью диакритических значков основные позиционные и комбинаторные аллофоны;
- определить интегральные и дифференциальные признаки фонем;
- провести сопоставительный анализ систем вокализма и консонантизма в татарском языке;
- привести примеры исторических чередований в татарском языке;
- разделить слово на слоги, дать анализ возможных сочетаний гласных и согласных в начале и конце слога;
- определить место ударения в многосложном слове, объяснить правило;
- проанализировать предложение: разбить его на синтагмы, найти акцентное ядро и другие структурные компоненты каждой синтагмы, определить тип тона в каждой синтагме, нарисовать интонограмму.

3. должен владеть:

- артикуляции татарских фонем;
- работы с новейшими методами исследования фонетических явлений.

В результате освоения дисциплины студент должен:

Знать:

- определение и описание предмета фонетики, ее связь с другими науками;
- методы исследования, применяемые в фонетике;
- понятие литературного произношения и орфографической нормы;
- классификацию гласных звуков в татарском языке;
- классификацию согласных звуков в татарском языке;
- чередование звуков, проблема нейтрализации фонем;
- модификации фонем в потоке речи: ассимиляцию, аккомодацию, элизию;
- функции слога в речи;
- составные части слога, типы слогов, структура слога, теории слога в применении к татарскому языку;
- понятие ударения: словесное, тактовое, фразовое;
- виды и степени словесного ударения в татарском языке, факторы, определяющие место ударения;
- определение интонации, ее аспектов и функций;
- логическое ударение;

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

Общая трудоемкость дисциплины составляет зачетных(ые) единиц(ы) 108 часа(ов).

Форма промежуточного контроля дисциплины экзамен в 5 семестре.

Суммарно по дисциплине можно получить 100 баллов, из них текущая работа оценивается в 50 баллов, итоговая форма контроля - в 50 баллов. Минимальное количество для допуска к зачету 28 баллов.

86 баллов и более - "отлично" (отл.);

71-85 баллов - "хорошо" (хор.);

55-70 баллов - "удовлетворительно" (удов.);

54 балла и менее - "неудовлетворительно" (неуд.).

4.1 Структура и содержание аудиторной работы по дисциплине/ модулю

Тематический план дисциплины/модуля

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
1.	Тема 1. Хәзерге татар әдәби теленең фонетик системасы. Сөйләм авазларын өйрәнү аспектлары. Татар теле фонетикасын өйрәнү тарихы. Татар теленең авазлар системасы. Сузык авазлар. Дифтонглар. Тартык						

авазлар.

5	1	2	2	0	домашнее задание
---	---	---	---	---	------------------

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
2.	Тема 2. Татар телендө фонетик закончалыклар. Аваз үзгәрешләре. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Авазларның позицион үзгәрешләре. Сөйләмнең фонетик кисәкләргә бүленеше. Ижек. Басым. Интонация. Графика һәм орфография. Орфоэпия.	5	2	2	2	0	тестирование
	Тема . Итоговая форма контроля	5		0	0	0	экзамен
	Итого			4	4	0	

4.2 Содержание дисциплины

Тема 1. Хәзерге татар әдәби теленең фонетик системасы. Сөйләм авазларын өйрәнү аспектлары. Татар теле фонетикасын өйрәнү тарихы. Татар теленең авазлар системасы. Сузык авазлар. Дифтонглар. Тартык авазлар.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Фонетиканың өйрәнү объекты, бурычлары. Татар фонетикасын өйрәнү тарихы. Фонетиканы өйрәнүнең әһәмияте. Сөйләм авазларын өч аспектта өйрәнү. Фонема турында төшенчә. Аваз һәм фонема. Фонетика фәненең тикшеренү ысуллары. Татар теленең авазлар системасы. Сузык фонемаларның саны һәм составы. [ый] авазының фонемалык табигате турында бәхәсләр. Сузыкларны төркемләү. Сузыкларны характерлау. Дифтонглар. Күтөрелмә һәм төшерелмә дифтонглар. Татар телендә тартык авазларның саны һәм составы, галимнәрнең карашлары. Тартык авазларны төркемләү һәм характерлау.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Фонетиканың өйрәнү объекты, бурычларын билгеләү. Татар фонетикасын өйрәнү тарихын этаплап сөйләү. Сөйләм авазларын өч аспектта өйрәнү. Фонема нәрсә ул? Аваз һәм фонема, аерымлыклар. Фонетика фәнненең тикшеренү ысуллары әйтү. Л.В. Щерба билгеләмәсе. Татар теленең авазлар системасын, сузык һәм тартык фонемаларның саны һәм составы турында төрле карашлар булуы. [ый] авазының фонемалык табигате турында бәхәсләр. Хәлил Сәлимовның ый га карата фикере. Сузыкларны әйтелеш һәм акустик яктан төркемләү. Сузыкларны характерлау. Дифтонглар. Күтәрелмә һәм төшерелмә дифтонгларга карата күнегүләр. Татар телендәге тартык авазлар һәм аларның язуда бирелеше. Кайбер тартык авазларга алфавитта хәрәф булмау. Язуда һәм әйтелештә кыенлыклар килеп чыгу. Тартыкларның ясалыш ысулы, ясалыш урыны. Сонор һәм шаулы тартыклар. Яңгырау һәм саңгырау тартыклар. Борын һәм авыз авазлары.

Тема 2. Татар телендә фонетик закончалыклар. Аваз үзгәрешләре. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Авазларның позицион үзгәрешләре. Сөйләмнең фонетик кискәләргә бүленеше. Иҗек. Басым. Интонация. Графика һәм орфография. Орфоэпия. лекционное занятие (2 часа(ов)):

Татар телендә аваз үзгәрешләре. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Аккомодация күренеше. Ассимиляция күренеше. Сузыклар ассимиляциясе, тартыклар ассимиляциясе. Сингармонизм. Рәт гармониясе. Иренләшү гармониясе. Сингармоник парлар. Сандхи очрагында сузыклар үзгәреше. Позицион закончалыклар. Редукция күренеше. Сузыкларның сыйфат редукциясе. Микъдари редукция. Сүз башы һәм сүз ахыры закончалыгы. Протеза, эпентеза һәм эпитеза күренеше. Басым. Суперсегмент элементлар. Сүз басымы. Сүз басымының урыны. Проклиза һәм энклиза күренеше. Синтагма басымы. Логик басым. Графика фонемаларны язуда күрсәтү өчен ярдәмгә килә. Алфавит. Татарларда язу тарихы. Орфография. Орфография төзүдә фонетик, морфологик, тарихи-традицион, график принциплар. Сүзләрне кушып язу. Сүзләрне сызыкча аша язу. Баш хәрәфләр кулланышы. Татар телендә дәрәс әйтелеш кагыйдәләре. Әдәби әйтелешнең ике төре: тулы стиль һәм сөйләмә стиль. Сузыкларны һәм тартыкларны әйткәндә үзенчәлекләр.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Татар телендә аваз үзгәрешләре. Авазларның әйтелешендәге өч моментны билгеләү. Бирелгән өзекләрдән рәт һәм ирен гармониясе буйсынган сүзләр, тартыклар һәм сузыклар ассимиляциясе, аккомодация, диссимиляция нәтижәсендә барлыкка килә торган аваз үзгәрешләренә күнегүләр эшләү. Сингармоник парларга мисаллар туплау. Сандхи очрагында сузыклар үзгәреше. Позицион закончалыкларның төрләренә күнегүләр эшләү. Редукция күренеше мисаллар китерү. Сузыкларның сыйфат редукциясе. Микъдари редукция. Сүз башы һәм сүз ахыры закончалыгы. Тексттан протеза, эпентеза һәм эпитеза күренешенә мисаллар табу. Басымның төрләрен билгеләү, күнегүләр эшләү. Суперсегмент элементлар. Татар телендә сүз басымының урынына карата күнегүләр. Проклиза һәм энклиза күренешенә күнегүләр. Синтагма басымы, логик басым мисаллар белән аңлату, күнекмәләр булдыру. Графика. Алфавитны әйтү. Авазны белдерми торган һәм ике аваз билгесе булып йери торган хәрәфләр. Татарларда язу тарихын сөйләү. Орфография төзүдә фонетик, морфологик, тарихи-традицион, график принципларга карата күнегүләр. Сүзләрне кушып язу. Сүзләрне сызыкча аша язу. Баш хәрәфләрнең язылышы, кулланышы. Татар телендә дәрәс әйтелеш кагыйдәләренә күнегүләр эшләү. Әдәби әйтелешнең ике төре: тулы стиль һәм сөйләмә стиль. Татар телендә һәмзә авазының орфоэпиясе һәм орфографиясе. Сузыкларны һәм тартыкларны әйткәндә үзенчәлекләргә карата күнегүләр эшләү. сузыклар орфоэпиясендә аеруча игътибар ителергә тиешле күренешләр.

4.3 Структура и содержание самостоятельной работы дисциплины (модуля)

N	Раздел Дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
1.	Тема 1. Хәзерге татар әдәби теленең фонетик системасы. Сөйләм авазларын өйрәнү аспектлары. Татар теле фонетикасын өйрәнү тарихы. Татар теленең авазлар системасы. Сузык авазлар. Дифтонглар. Тартык авазлар.	5	1	подготовка домашнего задания	46	домашнее задание
2.	Тема 2. Татар телендә фонетик закончалыклар. Аваз үзгәрешләре. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Авазларның позицион үзгәрешләре. Сөйләмнең фонетик кисәкләргә бүленеше. Ижек. Басым. Интонация. Графика һәм орфография. Орфоэпия.	5	2	подготовка к тестированию	45	тестирование
	Итого				91	

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

Вузовское освоение курса "Фонетика, орфоэпия" предлагает использование как традиционных, так и инновационных образовательных технологий и требует рационального их сочетания.

Традиционные образовательные технологии подразумевают использование в учебном процессе таких методов работ, как лекция, практическое занятие, семинар и др.

Во время занятий могут быть использованы и современные информационные технологии, в частности, мультимедийные программы, интернет, фото-, аудио- и видеоматериалы.

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

Тема 1. Хәзерге татар әдәби теленең фонетик системасы. Сөйләм авазларын өйрәнү аспектлары. Татар теле фонетикасын өйрәнү тарихы. Татар теленең авазлар системасы. Сузык авазлар. Дифтонглар. Тартык авазлар.

домашнее задание , примерные вопросы:

Л.В. Щерба Фонетика французского языка (1963) дигән хезмәтендә фонеманың табигатен түбәндәгечә аңлата: ...жанлы сөйләмдә без уйлаганнан күбрәк төрле авазлар ишетелә, бу авазлар һәр аерым телдә чагыштырмача азрак сандагы аваз типларына берләшә. Алар мөгънә аеруда катнашалар һәм шул рәвешле кешеләрнең аралашуларына хезмәт итәләр... Без аларны фонема дип... бер үк фонеманың һәр аерым очракта әйтәләр торган төрләрән фонема вариантлары дип атарбыз?. Билгеләмәне ятлагыз. Төрки телләрнең фонетикасын өйрәнүгә багышланган нинди хезмәтләр бар? Дәфтәрегезгә язып килегез. Аваз һәм фонеманың аермасы нәрсәдә? Бер-берсеннән сузык авазларының рәте белән генә аерылган биш пар сүз языгыз. Бер-берсеннән сузык авазларының күтәрелеше белән генә аерылган биш пар сүз языгыз. Бер-берсеннән сузык авазларының иренләшү-иренләшмәве белән генә аерылган биш пар сүз языгыз. Сузык авазлар классификациясен ятларга. Татар телендә әйтелешләре рәт гармониясенә буйсынган, ә язылышлары үз телләрендәгечә сакланган гарәп-фарсы алынмаларына мисаллар уйлагыз. Әдәби әсәрләрдән тартыклар чиратлашуы күзәтелгән 3 жөмлө языгыз. Кайсы тартыклар чиратлашканын күрсәтегез. Тарихи аваз төңгәлләкләренә татар теленең төрле чор язма истәлекләреннән яисә кардәш телләрдән мисаллар табып языгыз. Китерелгән схема буенча ассимиляция күренешен үзләштереп, һәр бүленешкә мисаллар туплагыз. Матур әдәбият әсәрләреннән протеза, эпентеза, эпитеза, редукция күренешләренә 3 әр мисал табып языгыз.

Тема 2. Татар телендә фонетик закончалыклар. Аваз үзгәрешләре. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Авазларның позицион үзгәрешләре. Сөйләмнең фонетик кисәкләргә бүленеше. Ижек. Басым. Интонация. Графика һәм орфография. Орфоэпия.

тестирование , примерные вопросы:

1. Орфоэпия ул - а) төрле морфологик процесслар вакытында морфемаларда бара торган фонетик үзгәрешләренә, чиратлашуларны өйрәнә ә) дәрәс язу кагыйдәләре жыелмасы б) дәрәс әйтәлеш кагыйдәләренә, нормаларының жыелмасы 2. Татар теленең сүзләренә дәрәс әйтү кагыйдәләре ____ диалектның _____ сөйләшенә нигезләнгән. 3. Орфоэпиянең диалекталь һәм гади сөйләм әйтәлешләренә мөнәсәбәтен билгеләгез. а) орфоэпиягә диалекталь әйтәлеш үзенчәлекләре керә ә) орфоэпиягә гади сөйләм әйтәлешләре керә б) орфоэпия диалекталь һәм гади сөйләм әйтәлешләренә кире кага 4. Әдәби әйтәлеш төп ике төрле була: ____ стиль һәм _____ стиле. 5. Хәзерге татар телендә орфоэпик нормаларның бозылу сәбәпләрен күрсәтегез: а) әйтәлеш белән язылыш арасында аерма булу ә) башка тел, диалект яки сөйләм үзенчәлекләре тәэсирә б) ике җавап та дәрәс 6. Кешеләрнең үзара аралашуларында (диалогларда) ? _____ стиле кулланыла. 7. Татар орфоэпиясенә нигез салган галим: а) Л.Жәләй ә) Г.Алпаров б) Ж.Вәлиди 8. Кече тел (увуляр) [к] авазы ишетелгән төркемне билгеләгез: а) канат ә) күл б) көн 9. Увуляр [ғ] авазы кулланылган сүзләр төркемен күрсәтегез: а) гөл, иген, үги ә) гаять, гали, көгазь б) егет, кигөвен, гамь

Тема . Итоговая форма контроля

Примерные вопросы к экзамену:

1. Тел белеменең аерым тармагы буларак фонетика. Башка тел фәннәре арасындагы урыны, өйрәнү объекты.
2. Татар теле фонетикасын өйрәнүнең кыскача тарихы һәм хәзерге көндә өйрәнүнең торышы.
3. Фонетика фәннең методлары. Татар фонетикасында эксперименталь методлар куллану.
4. Аваз һәм фонема. Телдә фонемаларны аерып чыгару принциплары. Фонема вариантлары, өлеге мөсьәләдә татар тел белемендә карашлар
5. Сузык һәм тартык фонемалар, алар арасындагы акустик һәм артикуляцион аермалар, ясалыш үзенчәлекләре.
6. Сузык фонемалар. Сузык фонемаларның саны, составы турында татар тел белемендәге карашлар. Сузыкларны төркемләү принциплары.
7. Татар телендә тартык фонемалар саны һәм составы. Бу мөсьәләдә төрле карашлар. Тартыкларны төркемләү принциплары.
8. Ясалу урыны буенча тартык авазларны төркемләү.
9. Татар телендә фарингаль һәм ларингаль тартыклар. Татар әдәби телендә һәм диалектларда хәмзә авазының кулланылышы һәм язуда бирелеше.

10. Резонатор урынына карап тартыкларны төркемләү.
11. Ясалыш ысулына карап тартыкларны төркемләү.
12. Тавыш һәм шауның катнашуына карап тартыкларны төркемләү.
13. Татар теле фонемаларының телдә кулланылу ешлыклары. Фонемаларның янәшәлек күрсәткечләре.
14. Фонетик транскрипция. Транслитерация.
15. Татар телендә дифтонглар, аларның төрләре. Трифтонглар.
16. Төшерелмә дифтонглар, мисаллар китерергә.
17. Күтәрелмә дифтонглар. Мисаллар китерергә.
18. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Сингармонизм законы, аның төрләре.
19. Сингармоник парлар. Аларның ике төре.
20. Сингармоник парларга мисаллар китерергә.
21. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Аккомодация күренеше (тартыкларның сузыкларга тәэсире).
22. Аккомодация күренешенә бер төре буларак сузыкларның тартыкларга тәэсире. Авазлар чиратлашу.
23. Аккомодация күренешенә мисаллар китерергә.
24. Тартыкларның комбинатор үзгәрешләре. Ассимиляция һәм диссимиляция күренеше. Аның төрләре.
25. Диалектлардан диссимиляция күренешенә мисаллар китерергә.
26. Акустик ассимиляциягә мисаллар китерергә.
27. Сузык авазлар өлкәсендәге позицион үзгәрешләр (редукция, протеза, эпентеза).
28. Тартык авазлар өлкәсендәге позицион закончалыклар (сүз башы, сүз ахыры закончалыгы).

29. Тартыкларның яңгыраулыкта-саңгыраулыкта охшашланулары. Мисаллар китерергә.
30. Ясалу урыны буенча тартыклар охшашлануға мисаллар китерергә.
31. Татар телендә элизия күренеше.
32. Татар орфоэпиясе, аның бүгенге көндә әһәмияте. Татар орфоэпиясенә кыен очраклары.
33. Татар телендә сузыклар орфоэпиясе.
34. Татар телендә тартыклар орфоэпиясе.
35. Хәзерге вакытта татар орфоэпиясен бозып сөйләү очраклары, аның сәбәпләре.
36. Сингармонизм күренешенә бәйле орфографик һәм орфоэпик кагыйдәләр.
37. Орфографиянең предметы, бурычлары һәм әһәмияте. Гарәп, латин, кириллица алфавитларына нигезләнган орфографияләр, аларның аермалы яклары.
38. Хәзерге татар орфографиясе һәм аның төп принциплары.
39. Морфологик принцип буенча языла торган сүзләргә мисаллар китерергә.
40. Алгы рәт сузыклары чолганышында увуляр к, г авазларының язуда бирелешен аңлатырга.
41. Хәзерге татар язуында ь һәм ы билгеләре нинди вазыйфа үти?
42. Берничә авазга билге булып йөрүче хәрәфләр.
43. Татар телендә әйтелеш белән язылыш арасында зур аерма булган очраклар.
44. Татар язуы тарихы. Хәрәф һәм алфавит реформалары.
45. Татар язуында гарәп графикасы. Имла төзәтү.
46. Хәзерге татар графикасы. Аның телдәге авазларны чагылдыру үзенчәлекләре.
47. Сүзләргә кушып, сызыкча аша, аерып язу. Сүз кисәкләрен юлдан-юлга күчерү.
48. Татар теленә просодикасы, аның компонентлары.
49. Татар сөйләшенә интонациясе: аның состав өлешләре, әһәмияте, роле.
50. Интонациянең бер элементы буларак татар тел белемендә басым. Аның төрләре.

51. Сүз басымы: аның фонетик табигате, урыны, мөгънәви роле. Татар телендә сүз басымының урыны.
52. Татар телендә сүз басымы мәсьәләсе.
53. Логик басым. Аның фонологик роле. Эмфатик басым.
54. Татар теленең ижек төзелеше. Татар һәм төрки телләрдә ижек калыплары.
55. Г.Алпаровның татар теле фонетикасы өлкәсендәге эшчәнлеге.
56. Л. Жәләйнең татар фонетикасын өйрәнүгә багышланган хезмәтләре.
57. Каюм Насыйринның татар фонетикасы өлкәсендәге эшчәнлеге.
58. XX гасырның икенче яртысында татар фонетикасының үсеше.

7.1. Основная литература:

Татарча сөйләшк = Давайте говорить по-татарски = Let's speak tatar : [уку әсбабы] / К. С. Фәтхуллова, Ә. Ш. Юсупова, Ә. Н. Денмөхәммәтова ; [ф. ред. Р. Р. Жамалетдинов ; инглиз тел. төрж. Д. Р. Шәрифиллина] .? Казан : Татарстан китап нәшрияты, 2012 .? 310 б.

Хәзерге татар әдәби теле фонетикасы : уку-укуту кулланмасы / Казан (Идель буе) федер. ун-ты ; [авт.-сост. к.филол.н., доц.] Г. К. Хадиева ; [науч. ред. д.филол.н., проф. Г. Ф. Саттаров] .? Казан : [Казанский университет], 2012 .? 123 б.

Татар теленнән тестлар: фонетика = Тесты по татарскому языку: фонетика : [учебно-методическое пособие] / Казан (Идел буе) федер. ун-ты ; [авт.-сост. к. филол.н., доц. Г. К. Хадиева ; науч. ред. д.филол.н., проф. Ф. М. Хисамова] .? Казань : [Казанский университет], 2012 .? 35,

Юсупова Ә.Ш., Нәбиуллина Г.Ә., Денмөхәммәтова Ә.Н., Мөгътәсимова Г.Р. Татар теленнән практикум. - Ихлас, 2009. - 182 б.

7.2. Дополнительная литература:

Хадиева Г.К. Хәзерге татар әдәби телефонетикасы: уку-укуту кулланмасы - Казан: Казан ун-ты, 2012.

Хадиева Г.К. Татар теленнән тестлар:фонетика. - Казан: Казан ун-ты, 2012.

Теория языка. Вводный курс: Учебное пособие / А.А. Горбачевский. - М.: Флинта: Наука, 2011. - 280 с.<http://znanium.com/catalog.php?bookinfo=447873>

7.3. Интернет-ресурсы:

Казанский федеральный университет - http://www.kpfu.ru/main_page

Матбугат ru - www.matbygat.ru

Научная библиотека им. Н. И. Лобачевского Казанского федерального университета - <http://www.kpfu.ru/portal/docs/F451166139/Library.jpg>

Универсальная энциклопедия - www.wikipedia.ru

Электронные словари - www.slovari.ru

8. Материально-техническое обеспечение дисциплины(модуля)

Освоение дисциплины "Фонетика, орфоэпия" предполагает использование следующего материально-технического обеспечения:

Мультимедийная аудитория, вместимостью более 60 человек. Мультимедийная аудитория состоит из интегрированных инженерных систем с единой системой управления, оснащенная современными средствами воспроизведения и визуализации любой видео и аудио информации, получения и передачи электронных документов. Типовая комплектация мультимедийной аудитории состоит из: мультимедийного проектора, автоматизированного проекционного экрана, акустической системы, а также интерактивной трибуны преподавателя, включающей тач-скрин монитор с диагональю не менее 22 дюймов, персональный компьютер (с техническими характеристиками не ниже Intel Core i3-2100, DDR3 4096Mb, 500Gb), конференц-микрофон, беспроводной микрофон, блок управления оборудованием, интерфейсы подключения: USB, audio, HDMI. Интерактивная трибуна преподавателя является ключевым элементом управления, объединяющим все устройства в единую систему, и служит полноценным рабочим местом преподавателя. Преподаватель имеет возможность легко управлять всей системой, не отходя от трибуны, что позволяет проводить лекции, практические занятия, презентации, вебинары, конференции и другие виды аудиторной нагрузки обучающихся в удобной и доступной для них форме с применением современных интерактивных средств обучения, в том числе с использованием в процессе обучения всех корпоративных ресурсов. Мультимедийная аудитория также оснащена широкополосным доступом в сеть интернет. Компьютерное оборудование имеет соответствующее лицензионное программное обеспечение.

Компьютерный класс, представляющий собой рабочее место преподавателя и не менее 15 рабочих мест студентов, включающих компьютерный стол, стул, персональный компьютер, лицензионное программное обеспечение. Каждый компьютер имеет широкополосный доступ в сеть Интернет. Все компьютеры подключены к корпоративной компьютерной сети КФУ и находятся в едином домене.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе "БиблиоРоссика", доступ к которой предоставлен студентам. В ЭБС "БиблиоРоссика" представлены коллекции актуальной научной и учебной литературы по гуманитарным наукам, включающие в себя публикации ведущих российских издательств гуманитарной литературы, издания на английском языке ведущих американских и европейских издательств, а также редкие и малотиражные издания российских региональных вузов. ЭБС "БиблиоРоссика" обеспечивает широкий законный доступ к необходимым для образовательного процесса изданиям с использованием инновационных технологий и соответствует всем требованиям федеральных государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (ФГОС ВПО) нового поколения.

Учебно-методическая литература для данной дисциплины имеется в наличии в электронно-библиотечной системе "ZNANIUM.COM", доступ к которой предоставлен студентам. ЭБС "ZNANIUM.COM" содержит произведения крупнейших российских учёных, руководителей государственных органов, преподавателей ведущих вузов страны, высококвалифицированных специалистов в различных сферах бизнеса. Фонд библиотеки сформирован с учетом всех изменений образовательных стандартов и включает учебники, учебные пособия, УМК, монографии, авторефераты, диссертации, энциклопедии, словари и справочники, законодательно-нормативные документы, специальные периодические издания и издания, выпускаемые издательствами вузов. В настоящее время ЭБС ZNANIUM.COM соответствует всем требованиям федеральных государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (ФГОС ВПО) нового поколения.

Во время занятий могут быть использованы и современные информационные технологии, в частности, мультимедийные программы, интернет, фото-, аудио- и видеоматериалы.

Программа составлена в соответствии с требованиями ФГОС ВПО и учебным планом по направлению 050100.62 "Педагогическое образование" и профилю подготовки Образование в области родного (татарского) языка и литературы .

Автор(ы):

Хадиева Г.К. _____

"__" _____ 201__ г.

Рецензент(ы):

Галиуллина Г.Р. _____

"__" _____ 201__ г.